

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشنامه شاخص‌های بین‌المللی (۱۰۱ شاخص)

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر علیرضا مرادی

دانش‌آموخته دکتری تخصصی مدیریت منابع انسانی دانشگاه تهران

دکتر نعیم شکری

دانش‌آموخته دکتری تخصصی اقتصاد سلامت دانشگاه تربیت مدرس

مهندس نجمه عظیم‌زاده

دانش‌آموخته مهندسی مواد دانشگاه صنعتی امیرکبیر

سر شناسه	مرادی، علیرضا، ۱۳۶۰.
عنوان و پدیدآور	دانشنامه شاخص‌های بین‌المللی (۱۰۱ شاخص)/تألیف: علیرضا مرادی.
مشخصات نشر	نعم شگری، نجمه عظیم‌زاده
مشخصات ظاهری	تهران: نشر نور علم، ۱۴۰۱.
شابک	۲۳۰ ص مصور، جدول، نمودار.
شناسه افزوده	شابک ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۵۲۰-۹
شناسه افزوده	شگری، نعم، ۱۳۷۱. مولف.
موضوع	عظیم‌زاده، نجمه، ۱۳۶۴. مولف.
	شاخص‌های اقتصادی - ایران.
	شاخص‌های اجتماعی - ایران.
رده بندی کنگره	HN ۲۵ :
رده‌بندی دیویی	۳۰۶/۰۹۵ :

نشر نور علم: تهران - انقلاب - خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۰ - تلفن: ۶۶۴۰۵۸۸۰ و ۶۶۹۵۷۰۲۱
 فروشگاه: خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۰ - کتاب چرتکه و نور علم - ۰۹۱۲۲۰۷۹۸۴۹ - ۶۶۱۷۴۹۱۰
 پخش: قلم سینا - انقلاب - ۱۲ فروردین - ساختمان ۲۸۶ - تلفن ۶۶۹۵۷۰۲۱ و ۶۶۹۵۷۱۲۰

نام کتاب: دانشنامه شاخص‌های بین‌المللی (۱۰۱ شاخص)

تألیف: دکتر علیرضا مرادی، دکتر نعم شگری، مهندس نجمه عظیم‌زاده

ناشر: نور علم

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۵۲۰-۹

چاپ و صحافی: الغدير

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

در صورت عدم دسترسی به کتاب‌ها، از طریق تماس با شماره
 ۰۹۱۲۳۳۴۲۲۹ کتاب‌ها به تمام نقاط ایران ارسال می‌شود.

.....	مقدمه	
۱۳.....	شاخص آسیب‌پذیری کشورها Fragile States Index	۱۳.....
۱۵.....	شاخص آمادگی الکترونیکی E-readiness index	۱۵.....
۱۶.....	شاخص آمادگی برای تغییر Change Readiness Index	۱۶.....
۱۸.....	شاخص آمادگی شبکه‌ای Network Readiness Index	۱۸.....
۱۹.....	شاخص آینده سبز Green Future Index	۱۹.....
۲۰.....	شاخص اتصال حمل و نقل دریایی liner shipping connectivity index	۲۰.....
۲۱.....	شاخص ادراک فساد Corruptions Perception Index	۲۱.....
۲۳.....	شاخص استطاعت خرید خانه Housing affordability index	۲۳.....
۲۴.....	شاخص اقتصاد دانش بنیان Knowledge-Based Economics Index	۲۴.....
۲۶.....	شاخص اقلیم گردشگری Tourism Climate Index	۲۶.....
۲۸.....	شاخص امنیت Safety index	۲۸.....
۳۰.....	شاخص امنیت جهانی غذایی Global Food security Index	۳۰.....
۳۲.....	شاخص امنیت شغلی Job Security Index	۳۲.....
۳۴.....	شاخص امید به زندگی Life expectancy index	۳۴.....
۳۷.....	شاخص باز بودن تجاری Trade Openness Index	۳۷.....
۳۹.....	شاخص بدهی ناخالص دولتی یا شاخص بدهی عمومی دولت General government debt	۳۹.....
۴۱.....	شاخص بهره وری آب Water use efficiency index	۴۱.....
۴۲.....	شاخص بهره وری انرژی Energy efficiency index	۴۲.....
۴۴.....	شاخص بهره وری سرمایه Capital Productivity Index	۴۴.....
۴۶.....	شاخص بهره وری نیروی کار labor productivity index	۴۶.....
۴۷.....	شاخص بیگ مک Big Mac Index	۴۷.....
۴۹.....	شاخص بین‌المللی تضمین حقوق مالکیت International Property Rights Index	۴۹.....
۵۰.....	شاخص پناهندگان و آوارگان Refugees and displaced persons index	۵۰.....
۵۱.....	شاخص پیچیدگی اقتصادی Economic Complexity Index	۵۱.....
۵۴.....	شاخص پیشرفت اجتماعی Social Progress Index	۵۴.....
۵۶.....	شاخص پیشرفت حقیقی Genuine progress indicator	۵۶.....
۵۸.....	شاخص تاب‌آوری اقتصادی Economic resilience index	۵۸.....
۶۱.....	شاخص تبعیض جنسیتی Gender Inequality Index	۶۱.....
۶۳.....	شاخص توانمندسازی تجاری Enabling Trade Index	۶۳.....

۶۶	 Human Development Index	شاخص توسعه انسانی
۶۸	 Human Sustainable Development Index	شاخص توسعه انسانی پایدار
۷۰	 Gender Development Index	شاخص توسعه جنسیتی
۷۱	 Inclusive Development Index	شاخص توسعه فراگیر
۷۳	 ICT Development Index	شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات
۷۷	 Livestock production index	شاخص تولید محصولات دامی
۷۸	 Crop production index	شاخص تولید محصولات زراعی
۷۹	 Food production index	شاخص تولید مواد غذایی
۸۰	 Gross Domestic Product – GDP Index	شاخص تولید ناخالص داخلی
۸۲	 Gross national product-GNP Index	شاخص تولید ناخالص ملی
۸۵	 E-Government Development Index	شاخص توسعه دولت الکترونیکی
۴۲	Renewable Energy Country Attractiveness	شاخص جذابیت انرژی های تجدید پذیر
۸۷	 Index (RECAI)	
۸۹	 Press Freedom Index	شاخص جهانی آزادی رسانه (مطبوعات)
۹۱	 Global Cybersecurity Index	شاخص جهانی امنیت سایبری
۹۴	 Global Health Security Index	شاخص جهانی امنیت سلامت
۹۷	 Global Social Tolerance Index	شاخص جهانی بردباری اجتماعی
۹۸	 Global Slavery Index	شاخص جهانی برده داری
۱۰۰	 Global Unemployment Index	شاخص جهانی بیکاری
۱۰۲	 Global Open Data Index	شاخص جهانی داده باز
۱۰۴	 Global Knowledge Index	شاخص جهانی دانش
۱۰۵	 Global Talent Competitiveness Index	شاخص جهانی رقابت پذیری استعداد
۱۰۷	 World giving index	شاخص جهانی سخاوت
۱۰۹	 Global Gender Gap Index	شاخص جهانی شکاف جنسیتی
۱۱۲	 Global peace index	شاخص جهانی صلح
۱۱۵	 Environmental Performance Index	شاخص جهانی عملکرد محیط زیستی
۱۱۷	 Global Hunger Index	شاخص جهانی گرسنگی
۱۲۱	 Global Entrepreneurship Index	شاخص جهانی کارآفرینی
۱۲۵	 Global Innovation Index	شاخص جهانی نوآوری
۱۲۸	 World Trade Outlook Indicator	شاخص چشم انداز تجارت جهانی

۱۲۹	 rule of law index	شاخص حاکمیت قانون
۱۳۲	 Good Governance Index	شاخص حکمرانی خوب
۱۳۶	 Resource governance index	شاخص حکمرانی منابع
۱۳۷	 Public services index	شاخص خدمات عمومی
۱۳۸	 GDP per capita	شاخص درآمد سرانه ملی
۱۴۰	 Average income Index	شاخص درآمد متوسط
۱۴۱	 Satisfaction with Life Index	شاخص رضایت از زندگی
۱۴۳	 Global Competitiveness Index	شاخص رقابتپذیری جهانی
۱۴۵		
۱۴۷	 Industrial Competitiveness Index	شاخص رقابت پذیری صنعتی
۱۴۹	 Credit risk index of countries	شاخص ریسک اعتباری کشورها
۱۵۲	 Digital Adoption Index	شاخص سازگاری دیجیتال
۱۵۳	 Economic vitality index	شاخص سرزندگی اقتصادی
۱۵۵	 Human Capital Index	شاخص سرمایه انسانی
۱۵۷	 Ease Of doing business index	شاخص سهولت کسب و کار
۱۵۹	 Happy Planet Index	شاخص سیاره خوشحال
۱۶۱	 Happiness index	شاخص شادکامی
۱۶۴	 Food waste index	شاخص ضایعات مواد غذایی
۱۶۶	 Gini coefficient or Gini index	شاخص ضریب جینی
۱۶۹	 Logistics Performance Index	شاخص عملکرد لجستیک
۱۷۲	 Global Energy Architecture Performance Index	شاخص عملکرد معماری انرژی جهانی
۱۷۵	 Human flight and brain drain index	شاخص فرار و مهاجرت مغزها
۱۷۸	 Water Poverty Index	شاخص فقر آبی
۱۸۰	 Multidimensional Poverty Index	شاخص فقر چندبعدی
۱۸۳	 Misery index	شاخص فلاکت
۱۸۵	 Labor market efficiency index	شاخص کارایی بازار کار
۱۸۸	 Water-use efficiency index	شاخص کارایی مصرف آب
۱۹۰	 Legatum Prosperity Index	شاخص کامیابی لگاتوم

۱۹۲.....	The Good Country Index	شاخص کشور خوب
۱۹۵.....	overall globalization index	شاخص کلی جهانی شدن
۱۹۶.....	Quality of life index	شاخص کیفیت زندگی
۱۹۹.....	Agility Emerging Markets Logistics Index	شاخص لجستیک بازارهای نوظهور
۲۰۱.....	Mothers' Index	شاخص مادری
۲۰۳.....	External Interventions Index	شاخص مداخلات خارجی
	Foreign direct investment	شاخص محدودیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۲۰۴.....	Restrictiveness Index	
۲۰۹.....	Democracy Index	شاخص مردم سالاری
۲۱۲.....	Composite index of national capabilities	شاخص مرکب قابلیت ملی
۲۱۴.....	Female labor force participation rate	شاخص مشارکت زنان در نیروی کار
۲۱۶.....	Average age index	شاخص میانگین سنی کشورها
۲۱۸.....	Intelligence Quotient index	شاخص نبوغ یا ضریب هوشی
۲۲۲.....	Smartphone penetration index	شاخص نفوذ تلفن های هوشمند
۲۲۳.....	Cost of Living Index	شاخص هزینه زندگی
.....		منابع و مراجع

مقدمه نویسندگان

امروزه مدیریت از ارکان اصلی رشد و تعالی سازمان‌ها و به طریق اولی، کشورها بشمار می‌رود و هرگونه ضعف و نقصان در این رکن پیامدهای زیانباری برای آن کشور یا سازمان به همراه خواهد داشت. سازمان‌ها، در معنای وسیع کلمه، از شالوده‌های اصلی اجتماع کنونی هستند و مدیریت، مهم‌ترین عامل در حیات، رشد و بالندگی یا مرگ سازمان‌هاست. مدیر، روند حرکت از وضع موجود به سوی وضعیت مطلوب را هدایت می‌کند و در هر لحظه، برای ایجاد آینده‌ای بهتر در تکاپوست. توجه به سه وظیفه اصلی مدیریت که سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری است، نشانه اهمیت جایگاه این موضوع می‌باشد. گذشته با تمام اهمیت و آموختنی‌هایش و با تمام تاثیری که می‌تواند بر آینده داشته باشد، اتفاق افتاده است و هیچ نیروی بشری نمی‌تواند آن را دیگر بار و به گونه‌ای متفاوت بیافریند؛ ولی آینده در راه است و قسمت مهمی از آن به آنچه امروز می‌گذرد مربوط است. ما باید سهم فرزندان این سرزمین را از آینده جهان معلوم کنیم و برای این منظور، به عزمی ملی نیاز داریم. عزم جامعه را مجموعه مدیریت کشور هدایت می‌کند، لذا امر مدیریت مهم‌ترین مقوله‌ای است که باید برای رشد و تعالی فرهنگی، اقتصادی، صنعتی و سیاسی جامعه مورد توجه قرار گیرد. تحقق این سه وظیفه که در بالا به آن‌ها اشاره گردید، در صورت وجود اطلاعات و همچنین شاخص‌های تعریف شده و معتبر برای سنجش عملکرد دولت‌ها از حیث همین شاخص‌ها میسر خواهد بود. شاخص‌ها اگرچه ریشه در اقلام آماری دارند، لیکن خود ایزاری هستند که می‌توانند داده‌های خام را به اطلاعات مفید تبدیل نمایند و با توانایی خود زمینه را برای مقایسه خدمات ارائه شده و امکانات مختلف هموار کنند.

شاخص‌ها ابزارهایی هستند که اطلاعات پیچیده و گسترده را به صورت کمی و قابل درک برای عموم و تصمیم‌گیران فراهم می‌کنند. به عبارت دیگر شاخص‌ها نشان می‌دهند که در کجا قرار داریم، مسیر حرکت چگونه است و آیا مسیر حرکت و تحولات در راستای اهداف پیش‌بینی شده صورت می‌گیرد؟ شاخص‌ها، روندها و تشکلهای موجود در هر سیستمی را نمایان می‌سازند و نشان می‌دهند که سیاست‌ها و برنامه‌ها چگونه بر کارکرد سیستم اثر می‌گذارند. شاخص‌ها به مانند حلقه‌های بازخورد عمل می‌کنند و با اعلام وضعیت سیستم، هشدارهای لازم برای افزایش دخالت‌ها را در حوزه‌های خاص فراهم می‌کنند. شاخص‌ها فراتر از اطلاعات و آمارهای صرف بوده و به مانند پل اطلاعات تفصیلی و تفسیر آنها عمل می‌کنند.

شاخص، معیاری است برای ارزیابی، ارزشیابی، سنجش و اندازه گیری متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و وسیله ای است برای تعیین کیفیت کالاهای تولیدی و خدمات، مقایسه و درجه بندی اشیاء، فرآیندها، بنگاه‌ها و سازمانهای دولتی و خصوصی، رتبه بندی شهرها، کشورها، دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرایی و نظایر آن. شاخص رکن پنجم از فرآیند برنامه‌ریزی است. همانطور که گفته شد؛ هر برنامه که جزء لاینفک مدیریت است، ۵ رکن اساسی دارد (هدف، روش، وسیله، نظام و معیارهای ارزشیابی) و شاخص، رکن پنجم، در هر مرحله تعیین می‌کند که به سمت هدف هستیم و یا به سمت هدر؟

در ادبیات آماری شاخص، معیاری است کمی برای تعریف، تعیین و یا نشان دادن خصوصیات ذاتی یک جامعه آماری به صورت عددی و یا وسیله‌ای است برای مقایسه دو جامعه آماری با یکدیگر یا وسیله‌ای است برای سنجش ۲ صفت خاص در یک جامعه. در حقیقت شاخص متغیری است که برای ارزیابی و مقایسه کشورها، شهرها، سازمان‌ها و جوامع مختلف اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و هم چنین برای تعیین شرایط و حساسیت‌ها، تفاوت بین مکان‌ها و زمان‌ها، و سنجش مجموعه‌ها و موقعیت‌ها، و ارزشیابی و تعیین نیازها، گرایش‌ها و جهت‌گیری‌ها (در ارتباط با اهداف و مقاصد، تأمین استانداردها و اطلاعات هشداردهنده، پیش بینی شرایط و روند تغییرات در آینده، مورد استفاده قرار می‌گیرد و می‌توان به وسیله آن وضعیت حال و گذشته پدیده‌ها را مقایسه و براساس آن آینده را پیش بینی کرد.

انتخاب و ساخت شاخص‌ها اصول و ضوابطی دارد که باید رعایت شود وگرنه آن شاخص از اعتبار چندانی برخوردار نخواهد بود. مهمترین این اصول عبارت اند از:

الف: صراحت؛ یک شاخص باید صریح و روشن و به سهولت قابل به کارگیری و مستقل از زمان و مکان باشد.

ب: وزن‌پذیری: شاخص‌ها در کاربرد، وزن یکسانی ندارند. با توجه به اهمیت هر مقوله وزن خاصی را به خود اختصاص می‌دهند. مثلاً میانگین، میانه و مد هر سه شاخص برای تعیین متوسط داده‌ها در یک جامعه آماری اند ولی اینها در کاربرد وزن یکسانی ندارند.

ج: حساسیت: یک شاخص باید از حساسیت کامل برخوردار باشد، یعنی شیء مورد نظر یا صفت ذاتی شیء را بسنجد و در موارد مختلف یکسان عمل کند.

د: اختصاصی بودن: شاخص باید همان چیزی را بسنجد که مورد نظر است و به سوالات دیگر پاسخ ندهد.

ه: سازگاری: هر شاخص در هر مجموعه برای معرفی و تشخیص صفت خاصی از یک متغیر به کار می‌رود. اگر در یک مجموعه چند شاخص برای تشخیص چند خصوصیت جامعه تعریف شده باشد، الزاماً باید این شاخص‌ها با هم سازگار باشند.

شاخص‌ها به منزله معیارهایی هستند که به وسیله آنها می‌توان کمیت، کیفیت و یا سقوط یک موضوع را اندازه‌گیری کرد. از آنجا که بررسی و تجزیه و تحلیل موضوعات، نیازمند اطلاعات مناسب است. شاخص‌ها اولین مجموعه اطلاعات در مورد یک موضوع را به دست می‌دهند و در واقع، اولین پل ارتباطی محقق با موضوع مورد نظر است. شاخص‌ها را از لحاظ سطح به شاخص‌های کلان و خرد و از لحاظ ارتباط با موضوع به شاخص‌های مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌کنند. شاخص‌ها در واقع ترجمان اهداف کلان و کیفی هستند که جهت‌گیری سیاست‌گذاران کشورها به سوی اهداف را دقیقتر می‌کنند. دقت در جهت‌گیری از یکسو باعث عدم اتلاف منابع می‌شود و از سوی دیگر، تحقق اهداف و سیاست‌های کشور را میسر می‌سازد. شاخص‌ها نظارت، مراقبت وضعیت کلان و روابط از سوی سطوح بالای سیاست‌گذاری را امکان‌پذیر می‌کنند و همچون ابزار کلان‌مدیریتی، هدایت مقامات اجرایی کشورها را بسوی اهداف مشخص امکان‌پذیر می‌نمایند.

شاخص‌ها یک هم‌زمانی نسبی بین سیاست‌گذاران کشورهای مختلف ایجاد می‌کنند. شاخص‌ها ابزار گفتگو برای تعیین خط مشی هستند. اقتصاددانان و دانشمندان جامعه‌شناسی از داده‌ها استقبال می‌کنند و سیاست‌مداران، رسانه‌ها و فعالان سیاسی، شاخص‌ها را به کار می‌برند. اصطلاح شاخص در محافل آماری معمولاً برای ارجاع به ارقام مشتقی به کار می‌رود، مانند میانگین‌ها، نسبت‌ها، تناسب‌ها، اعداد اندیکس و دیگر تابع‌های ترکیبی. چنانچه شاخص‌ها به صورت منطقی و مطابق با شرایط هر کشور انتخاب شوند و از پشتوانه اطلاعاتی مستندی برخوردار باشند، قادرند دگرگونی‌ها و تحولات هر سیستم و حوزه‌های آن را به خوبی نمایان سازند. رتبه‌بندی کشورها از منظر شاخص‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ... به منظور یافتن تصویری شفاف از جایگاه آن‌ها در فضای جهانی، موضوعی است که سازمان‌های بین‌المللی به آن توجه دارند.

در نگارش این کتاب از بانک‌های اطلاعاتی زیادی بهره جسته‌ایم. سایت‌های بی‌شماری را بازدید کرده، کتب و گزارشات بسیاری را مطالعه کرده‌ایم؛ بطوریکه بدون اغراق حساب تعداد آن‌ها از ذهنمان خارج شده است. نحوه چیدمان شاخص‌ها صرفاً بر اساس حروف الفبا بوده و هیچگونه طبقه‌بندی خاصی را از حیث اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بودن آن‌ها

مدّ نظر قرار نداده‌ایم. در همین راستا در این مجلّد، تنها شاخص‌هایی را انتخاب کرده‌ایم که کشور عزیزمان، ایران، در آن دارای رتبه بوده است. بدون شک تهیه، محاسبه و تدوین این شاخص‌ها در دنیا دارای متولّیانی است که هر ساله و یا هر چند سال یکبار با نگارش و انتشار گزارشاتی، کشورهای مختلف دنیا را از منظر شاخص‌ها رتبه‌بندی می‌نمایند. تعدادی از این متولّیان بعضاً شامل سازمان‌های خصوصی، دولتی و غیرانتفاعی بین‌المللی نظیر: مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری؛ معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی؛ برنامه توسعه سازمان ملل متحد؛ بنیاد دانش محمد بن راشد آل مکتوم؛ پژوهشکده امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ بانک جهانی؛ مجمع جهانی اقتصاد؛ موسسه پژوهشی لگاتوم؛ بنیاد هریتیج؛ صندوق بین‌المللی پول؛ سازمان بین‌المللی کار؛ گروه اکونومیست؛ فائو (سازمان خوار و بار و کشاورزی ملل متحد)؛ پژوهشگاه بین‌المللی سیاست-گذاری غذایی؛ آنکتاد (UNCTAD)؛ سازمان شفافیت بین‌الملل؛ سازمان همکاری و توسعه اقتصادی؛ سازمان بهداشت جهانی؛ سازمان ملل متحد؛ برنامه توسعه و پیشرفت سازمان ملل UNDP؛ سازمان نظارت بر زیاده‌های الکترونیکی؛ سازمان گزارشگران بدون مرز؛ سازمان غیردولتی آزادی بیان؛ سازمان توسعه و همکاری اقتصادی OECD؛ سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد؛ انستیتو منابع جهانی؛ شبکه اطلاع‌رسانی علوم زمین؛ دبیرخانه کنوانسیون تغییرات آب و هوا؛ موسسه توسعه جهانی کارآفرینی؛ سازمان جهانی مالکیت فکری WIPO؛ سازمان جهانی تجارت؛ سازمان توسعه صنعتی (یونیدو)؛ موسسه آکسفورد (OPHI)؛ سازمان کودکان را نجات دهید؛ سازمان امنیت ملی امریکا و شبکه گشایش توسعه پایدار هستند. در پایان همین کتاب تارنمای حاوی گزارشات در قالب منابع و مراجع به منظور مطالعه و مذاقه بیشتر توسط علاقه‌مندان ارجمند ارائه شده است.

با تمام اوصاف ادعای کتاب حاضر این نیست که هیچ نقصی ندارد و همه شاخص‌ها را پوشش داده است. پیشاپیش از برخوردهای انتقادی با مطالب قدردانی می‌شود و از بازخوردهای صادقانه خوانندگان محترم استقبال می‌کنیم.